C.A.N CENTRALFÖRBUNDET FÖR ALKOHOL- OCH NARKOTIKAUPPLYSNING

Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2019

CAN Rapport 191

Ulf Guttormsson

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN
Layout: Ida Ömalm Ronvall
ISSN 0283-1198
ISBN 978-91-7278-311-9 (pdf)
URN:NBN:se:can-2020-3 (pdf)

Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2019

Ulf Guttormsson

C.A.N
Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning
Rapport 191
Stockholm 2020

Förord

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, är ett nationellt kompetenscentrum inom ANDT-området. Vårt uppdrag är att sprida kunskap om konsumtions- och skadeutvecklingen av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom undersökningar, sammanställningar, forskning och kunskapshöjande insatser.

Våra större återkommande nationella undersökningar är Skolelevers drogvanor, Monitormätningarna och Vanor och konsekvenser.

CAN är en del av civilsamhället med omkring 50 medlemsorganisationer. CAN:s styrelse utses av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte), Vetenskapsrådet, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Årsmötet. Regeringen utser ordförande och vice ordförande.

Den första samlade redovisningen om utvecklingen av gatupriser på narkotika gjordes i Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2003 (Guttormsson 2004). I och med denna rapport har CAN en över 30 år lång tidsserie om utvecklingen av gatupriserna. Sedan 2010 har även grossistpriserna följts. Från 2017 ingår också frågor om priser på smugglad alkohol och tobak. En nyhet med årets rapport är att inte bara cannabismarknadens omsättning uppskattas. Nu har även kokain och amfetamin inkluderats i dessa ekonomiska analyser. Tabellbilagan finns numera endast tillgänglig i digitalt format på www.can.se.

CAN:s prisuppgifter utgör en indikator i uppföljningen av regeringens ANDT-strategi. Uppgifterna vidarerapporteras även årligen till FN (UNODC) och EU (EMCDDA). De utgör därmed ett viktigt underlag för internationella jämförelser och publiceringar.

Prisuppgifterna har lämnats in av rapportörer från Sveriges samtliga polisområden. CAN vill här passa på att tacka dessa rapportörer, liksom de rapportörer som under årens lopp lämnat uppgifter. Undersökningen och rapporten har finansierats genom statsbidrag från Socialdepartementet.

Stockholm i maj 2020

Charlotta Rehnman-Wigstad

Direktör CAN

Innehåll

Förord 5
Sammanfattning 7
Metod och material 9
- Rapportörerna 9
- Datainsamlingen 9
- Gatupriser 9
- Grossistpriser 10
- Medianpriser 10
- Realpriser 10
- Rikspriser 10
- Viktning av rapportörerna 11
- Narkotikans kvalitet 11
- Validering av prisuppgifterna 12

Resultat 15
- Förekomst av olika narkotikasorter i Sverige 15
- Gatupriserna på nationell nivå 2019 18
- Gatuprisutvecklingen över tid 19
- Regionala skillnader i gatupriserna 21
- Narkotikamarknadens omsättning 23
- Smugglad alkohol och tobak 30

Referenser 31
Diagram- och tabellförteckning 33
Bilaga 1: Regioner och polisområden 34

Sammanfattning

CAN har samlat in information om gatuprisutvecklingen för ett antal narkotikasorter sedan 1988. Med gatupris avses priset vid försäljning av små mängder i konsumentledet. Sedan 2010 inhämtas även information om prisutvecklingen för handel med större partier, det vill säga grossistpriser.

Grossistpriserna har varit relativt oförändrade sedan 2010, åtminstone för cannabis, kokain och heroin. Den narkotikasort som uppvisar tydligast förändring är amfetamin, där grossistpriset fallit med 29 procent jämfört med startåret. Ecstasy uppvisar stora svängningar i prisbilden, men det hänger sannolikt samman med att ecstasymarknaden är förhållandevis liten, vilket gör att prisrapporteringarna är färre och därmed inte lika säkra.

De tydligaste förändringarna av gatupriserna, i ett långsiktigt perspektiv, har inträffat för heroin och amfetamin. Med hänsyn till inflationen kostar dessa idag endast cirka 25 procent jämfört med startåret 1988. Även cannabis- och kokainpriserna har fallit och ligger 40 procent lägre jämfört med 1988. Merparten av prisfallen skedde före millennieskiftet. För drygt tio år sedan var cannabispriserna halverade, men därefter har en viss återhämtning skett.

Prisökningen på cannabisprodukter 2008–2010 förklaras sannolikt framförallt av en ökning av halten THC, det rusgivande ämnet i cannabis. Det framgår av en europeisk undersökning som visar att mängden THC i hasch ökade mer än vad priserna gjorde under perioden 2006–2016, samtidigt som pris- och haltökningarna för marijuana i princip var proportionerliga. Med andra ord, prisökningen för cannabis under den senaste tioårsperioden förklaras till stor del av att THC-halten har ökat, och för hasch har kostnaden för mängden THC i praktiken sjunkit.

År 2019 rapporterades gatupriserna för cannabisprodukterna hasch och marijuana vara 100 respektive 115 kronor per gram. Amfetamin kostade runt 200 kronor per gram, kokain cirka 900 och brunt heroin 800 kronor per gram. Jämfört med närmast föregående år är gatupriserna relativt oförändrade. Den tydligaste förändringen syns för amfetamin som sjunkit med närmare 20 procent. I 2018 års undersökning inkluderades två narkotikaklassade läkemedelssubstanser; tramadol (opioid) och alprazolam (bensodiazepin). De kostar omkring 20 kronor per tablett av normal styrka. Ecstasypriset rapporterades ligga runt 150 kronor tabletten.

I vilken grad prisförändringar kan relateras till faktorer som varierande kostnader för produktion, distribution, penningtvätt eller förändringar i konkurrens eller efterfrågan fastslås inte i denna rapport. Prisökningen på cannabis har dock, som redan nämnts, ett samband med en fastslagen kvalitetsökning. Oavsett förklaring, är det ändå intressant att notera att priserna på de droger som traditionellt förekommit i den mera problematiska användningen (med inslag av injektionsanvändning) har sjunkit kraftigt under perioden.

Efter en successiv uppgång under 2000-talet är marijuana och kokain sedan 2015 lika spritt över landet som hasch och amfetamin varit sedan tidigare. Heroin och LSD rapporteras mindre ofta från de olika polisområdena. Ecstasy och narkotikaklassade läkemedel intar en mellanposition, omkring två tredjedelar av polisområdena prisrapporterar dessa

substanser. Jämförs norra Sverige med syd- och mellansverige framkommer det att flera narkotikasorter rapporteras mer sällan från de nordligare delarna av landet, samtidigt som priserna tenderar att vara något högre där.

I rapporten presenteras en uppskattning av hur stor den årliga omsättningen av narkotika är i landet. De substanser som ingår i skattningen är hasch, marijuana, kokain, amfetamin, heroin och ecstasy. Störst ekonomisk marknadsandel av dessa substanser hade cannabis (45 procent) och minst var omsättningsandelen för ecstasy (4 procent). Beroende på vilka antaganden som görs av transittrafik i Sverige och beslagseffektiviteten hos tull och polis, skattades den genomsnittliga årliga omsättningen av de omnämnda narkotikasorterna under perioden 2015–2019 till mellan 2,7 och 6,9 miljarder kronor. En annan ofta förekommande narkotikatyp, som på grund av bristande underlag inte ingår i denna skattning, är de narkotikaklassade läkemedel som används utan läkarförskrivning.

Prisuppgifterna rapporteras in två gånger per år via en webbenkät av poliser från landets alla polisområden. Denna typ av uppgifter är en av flera komponenter som kan användas för att bedöma narkotikamarknadens utveckling. Resultaten rapporteras vidare till bland annat EU och FN. Eftersom priserna följts under en lång tid görs jämförelser i 2019 års penningvärde. Inflationsjusteringen görs med hjälp av SCB:s konsumentprisindex. Valideringar av prisrapporteringen mot andra datakällor visar på likartade prisnivåer (nationellt) och trender (internationellt), vilket lett till slutsatsen att materialet, trots vissa osäkerheter, kan användas på det sätt som det görs i denna rapport.

Metod och material

Nedan följer en genomgång av några centrala begrepp och en kortfattad beskrivning av datainsamlingens genomförande och förändringar under senare år. Läsare som vill ha en historisk beskrivning av datainsamlingen, frågejusteringar och förändringar i sammansättningen av rapportörerna hänvisas till tidigare rapporter.

Rapportörerna

De individuella rapportörerna utses av Polismyndigheten och väljs baserat på deras kunskaper om den regionala narkotikamarknaden. Efter omorganisationen 2015 utgörs polisen av en enda myndighet, uppdelad på sju regioner. Regionerna består i sin tur av polisområden. Under 2015 uppgick dessa till 30 men minskade till 27 under våren 2016. Sedan 2015 utgör polisområdena basen för rapporteringen. Polisområdena motsvarar på ett ungefär de gamla länen, med undantag för storstadsregionerna och södra Sverige. Betydelsen av förändringarna i rapportörsbasen diskuteras längre fram i detta avsnitt. Av bilaga 1 framgår hur polisregioner, polisområden och län hänger samman. Från och med år 2000 täcker undersökningen hela riket och åren 2000–2014 fanns en rapportör i alla 21 dåvarande länspolismyndigheter. Perioden 1988–1999 kom rapportörerna från ett strategiskt urval av kommuner/distrikt.

Datainsamlingen

Datainsamlingen sker via en webbaserad enkät. Enkäten genomförs två gånger per år och rapporteringarna gäller för första respektive andra halvåret. Resultatredovisningar görs dock endast helårsvis.

Sedan 1988 har uppgifter samlats in vad gäller gatupriser på hasch, marijuana, amfetamin, kokain och heroin (sedan 1993 både vitt och brunt heroin) och sedan år 2000 prisbevakas även de mindre vanliga narkotikasorterna ecstasy och LSD. År 2018 byttes GHB och kat mot narkotikaklassade läkemedel med substanserna tramadol och alprazolam. Sedan år 2010 ingår även frågor om grossistpriser för hasch, marijuana, brunt heroin, amfetamin, kokain och ecstasy. Sedan 2017 efterfrågas gatupriser för insmugglad alkohol och tobak.

Gatupriser

Priset på en viss narkotikasort kan förutom rena marknadsfluktuationer och kvalitetsförändringar, även variera efter köparens och säljarens relation, liksom inte minst beroende på vilka mängder köpet handlar om. Med gatupriser menas priset vid överlåtelse av små mängder i konsumentledet. Rapportörerna är ombedda att utgå från den typiska överlåtelsemängden i distributionens sista steg och ange kostnaden i kronor per gram, eller annan relevant enhet (tablett, dos, etc.). Om exempelvis marijuana i typfallet handlas i mängder om 5 gram för 600 kronor redovisas ett gatupris på 120 kronor/gram, eller om brunt heroin i typfallet inhandlas i mängder om 0,5 gram för 400 kronor redovisas ett pris om 800 kronor per gram.

Grossistpriser

Med grossistpriser menas priset vid försäljning av större partier. I linje med internationell praxis avses då mängder om minst 1 kg eller 1 000 tabletter. Eftersom försäljning på denna nivå är förhållandevis ovanlig runtom i landet, leder detta naturligt nog till färre rapporteringar, vilket i sin tur medför en större osäkerhet för dessa resultat. Även på kilonivån förekommer mängdrabatter; kilopriset skiljer sig åt om det rör sig om exempelvis 1 eller 50 kilo hasch.

Medianpriser

Istället för att använda det aritmetiska medelvärdet (genomsnittet) används istället medianvärden i denna rapport. Medianen är det värde som ligger i mitten av ett antal värden som sorterats i storleksordning. Det görs för att undvika att eventuella enstaka extremvärden påverkar prisbilden i någon riktning, i synnerhet som dessa värden ibland kan vara orsakade av missförstånd eller rena felskrivningar. Även genomsnittet redovisas i tabellbilagan och det är bara i undantagsfall som dessa två redovisningsmetoder skiljer sig åt i någon avgörande grad. Utöver det redovisas också intervaller med högsta respektive lägsta inrapporterade värde.

Realpriser

Eftersom priserna insamlats under en längre tidsperiod är det för jämförbarhetens skull nödvändigt att ta hänsyn till inflationen. De ursprungligen inrapporterade priserna (nominella priser) omräknas därför så att kostnaden motsvarar den som gäller för senaste årets penningvärde (år 2019 i denna rapport). Omräkningen görs med hjälp av SCB:s konsumentprisindex (hämtat från www.scb.se) och görs alltså för att göra de inrapporterade priserna jämförbara över tid. De KPI-justerade värdena benämns realpriser och i tabellbilagan redovisas såväl nominella som reala medianpriser.

Rikspriser

Rikspriset på narkotika beräknas som ett medianvärde, baserat på alla polisområdenas inrapporteringar. Det kan dock vara förenat med vissa problem. Det ger exempelvis inte nödvändigtvis den korrekta bilden av rikspriset. Många köpare/konsumenter bor i storstadsområden och/eller i södra delen av Sverige, vilket är områden där narkotika enligt informatörerna tenderar att ligga något lägre i pris, samtidigt som rapporteringar från mera glesbefolkade polisområden har samma tyngd som de från tättbefolkade områden.

Vidare har rapportörsbasen förändrats något med avseende på riksrepresentativiteten. Som tidigare nämndes utgjordes rapportörsbasen perioden 2000–2014 av Sveriges 21 län, men sedan 2015 är basen istället de nya polisområdena. De uppgick till 30 under 2015, men minskade till 27 under 2016. Utökningen, jämfört med länen, innebar att något fler rapportörer från storstäderna nu deltar. Förändringen genomfördes dock gradvis 2015–2016 eftersom polisområden i Region Stockholm respektive Västra Götaland succesivt fyllde vakanser i rapporteringen. Under tiden svarade några rapportörer för flera områden samtidigt. Sedan 2017 inkommer dock rapporteringar för vart och ett av de 27 polisområdena.

Polisens omorganisation har dock inte haft någon avgörande betydelse på prisbilden, jämfört med det tidigare rapporteringssystemet. Förändringen av sammansättningen av rapportörer år 2000 (mot perioden 1988–1999), bedömdes inte heller ha haft någon avgörande betydelse för den nationella representativiteten, även om det medförde att en ökad andel av rapportörerna kunde ange priser. Slutsatsen är alltså att prisutvecklingen i landet kan följas över tid, trots de organisatoriska förändringar som genomförts. En fördel med den senaste ändringen är att antalet rapportörer blivit fler, vilket gör underlaget mera stabilt och mindre känsligt för bortfall.

Varje rapportörs svar väger lika tungt. Därför blir mera tätbefolkade områden, med något lägre narkotikapriser, underrepresenterade. Det finns alltså en teoretisk risk att de rikspriser som presenteras i denna rapport tenderar att överskatta vad den genomsnittlige konsumenten faktiskt betalar. Samtidigt visar jämförelser av nationella och regionala priser att skillnaderna inte är större än att en enkel sammanslagning av rapportörernas svar är fullt användbar i syfte att spegla det nationella prisläget ett enskilt år. För de mera långsiktiga trenderna har detta ännu mindre betydelse. Det viktigaste är att tolkningen av resultaten tar hänsyn till att priserna för vissa preparat kan variera mellan regioner, men att detta främst gäller mera sällsynta droger. Ett sätt att kompensera eventuella snedvridna effekter av det som diskuterats ovan vore att vikta resultaten, vilket berörs nedan.

Viktning av rapportörerna

Eftersom varje rapportör väger lika tungt i prissammanställningen, samtidigt som de representerar områden med olika stor folkmängd, skulle det kunna argumenteras för att en viktning borde göras, i linje med det ovanstående. Detta skulle kunna ge en mer korrekt bild av priset för den typiska narkotikatransaktionen. Ett test med data från 2014 (län) och 2015 (polisområden) visade dock att vikterna skulle få ett mycket brett intervall. Eftersom totala antalet rapporteringar är lågt skulle ett enstaka upp- eller nedvägt värde kunna få stor betydelse för slutresultatet. Att införa vikter bedömdes därmed riskera att skapa mer felaktigheter än det eventuellt löser. Slutsatsen är att vikter inte bör användas och resultaten i denna rapport redovisas därför oviktade.

Narkotikans kvalitet

En faktor som kan påverka prissättningen på narkotika är kvaliteten, vilken i regel avgörs genom halten aktiv substans. Halterna kan variera till följd av framställningsmetod, eller när det handlar om pulverdroger som kokain om graden av utblandning med andra ämnen. I tillverknings- och grossistledet är halterna i regel betydligt högre jämfört med halterna i konsumentledet.

Det antas oftast att ett högre pris indikerar bättre kvalitet, alltså mindre utblandade substanser. Emellertid är sådana samband inte givna. UNODC (2009) har exemplifierat detta med att tillgångsminskningen på kokain i USA under 2008 ledde till en ökning av priserna, samtidigt som partierna blandades ut alltmer. Ett marknadsunderskott ledde med andra ord till en prisökning, samtidigt som kvaliteten minskade.

För hasch och marijuana analyserades relationen mellan halter och priser för ett antal europeiska länder under perioden 2006–2016 (Freeman m.fl. 2018). En haltuppgång (av THC) noterades för båda cannabisprodukterna under perioden, och även prisökningar. För hasch ökade halterna mer än priserna, vilket innebar att det i praktiken blev billigare att

berusa sig med hasch under tidsperioden. Halt- respektive prisökningarna för marijuana tog ut varandra och innebar i stora drag ingen prisförändring. THC-halterna hade, grovt räknat, fördubblats på den europeiska marknaden mellan 2006 och 2016. Det påverkar även Sverige, i och med att merparten av den cannabis som används i landet är importerad.

I Sverige görs haltbestämningarna av polisens narkotikabeslag av Nationellt Forensiskt Centrum (NFC). Större beslag[1] haltbestäms rutinmässigt. Större beslag speglar halterna främst på grossistnivån. Mindre beslag haltbestäms på begäran, men alltså inte rutin- eller slumpmässigt. De mindre beslagen kan antas spegla halterna i konsumentmentledet. Under perioden 2004–2018 var andelen haltbestämda beslag för respektive substans i fallande ordning: Kokain (13 procent), amfetamin (11 procent), hasch (9 procent), heroin (8 procent) och marijuana (3 procent) (Lundquist & Nordgaard, 2019).

De långsiktiga halttrenderna redovisas sammanslaget, oavsett beslagsstorleken (dvs. gatu- eller grossistnivå). Det går inte att följa trenderna för enbart småbeslag/gatunivån (utom för cannabisprodukterna där någon utspädning normalt inte förekommer). Därför är det svårt att på ett mera systematiskt sätt relatera haltutvecklingen till prisutvecklingen, i synnerhet som halttrenderna börjar 2004 samtidigt som pristrenderna börjar 1988. I denna rapport görs därför inga justeringar för eventuella kvalitetsförändringar och dess inverkan på prisnivåerna. Även om det här bedömts vara omöjligt att relatera de trettioåriga pristrenderna till haltutvecklingen, är det ändå viktigt att försöka ha denna faktor i bakhuvudet när prisuppgifter tolkas rent generellt, i synnerhet om det handlar om en kortare tidsperiod eller en viss region.

Haltförändringarna för åtminstone hasch, heroin och kokain tycks ha varit relativt likartade i Sverige jämfört med övriga Europa under perioden 2008–2017, även om haltnivåerna kan skilja sig åt (se EMCDDA 2020). För hasch och kokain innebär det att halterna på konsumentnivån har ökat under perioden, medan heroinhalten har minskat något.

Validering av prisuppgifterna

Ett sätt att validera de insamlade priserna är att jämföra med andra svenska källor. Ett annat sätt är att jämföra med trender i andra länder. Eftersom merparten av den narkotika som används i Sverige är importerad, är vi en del av den internationella marknaden och kan därmed förväntas ha likartade pristrender.

Prisuppgifter från narkotikaanvändare i Stockholm

Under januari 2018 fick besökare på Stockholms Brukarförenings lokaler i Johanneshov frivilligt svara på CAN:s enkät om narkotikapriser. Prisfrågorna var desamma som i polisens enkät och avsåg gatupriserna under hösten 2017. Deras svar jämfördes sedan med de svar som inkommit från polisen i Stockholms län under 2017. Jämförelsen visade att narkotikaanvändarna och poliserna lämnade relativt likartade uppgifter om gatupriserna i Stockholmsområdet.

1 Följande gränser gäller: Cannabis 2000 gram, amfetamin 200 gram, kokain 50 gram och heroin 5 gram.

Polisens internetprisuppgifter

Vid två tillfällen har polisen undersökt narkotikapriser på internet för Sveriges räkning (oktober 2015 och april 2016). Dessa sammanställningar ger likartade prisintervall som CAN:s data, dock med en tendens att vara något snävare och ligga på en något högre prisnivå. Det antas bero på att konsumenterna är beredda att betala mera för den högre servicegraden (hemleverans) samt att denna typ av försäljningskanal kan förväntas hålla högre nivå avseende korrekt mängd och kvalitet, jämfört med gatuförsäljningen, till följd av att publika omdömen lämnas av kunderna (Polismyndigheten och Tullverket 2017).

FN:s pristrender

FN-organet UNODC har länge följt gatuprisutvecklingen för heroin och kokain i USA och Västeuropa, vilket gör det möjligt att jämföra svenska och europeiska trender.
I diagram 1 jämförs den indexerade prisutvecklingen (med 1990=100) för heroin respektive kokain i Sverige och Västeuropa. FN har redovisat data för åren 1990–2017 och därför begränsas jämförelsen endast till dessa år (UNODC 2019). Enligt diagrammet liknar de svenska pristrenderna i stora drag de som gäller för Västeuropa, med en halvering av kokainpriserna och en nedgång med tre fjärdedelar för heroin.

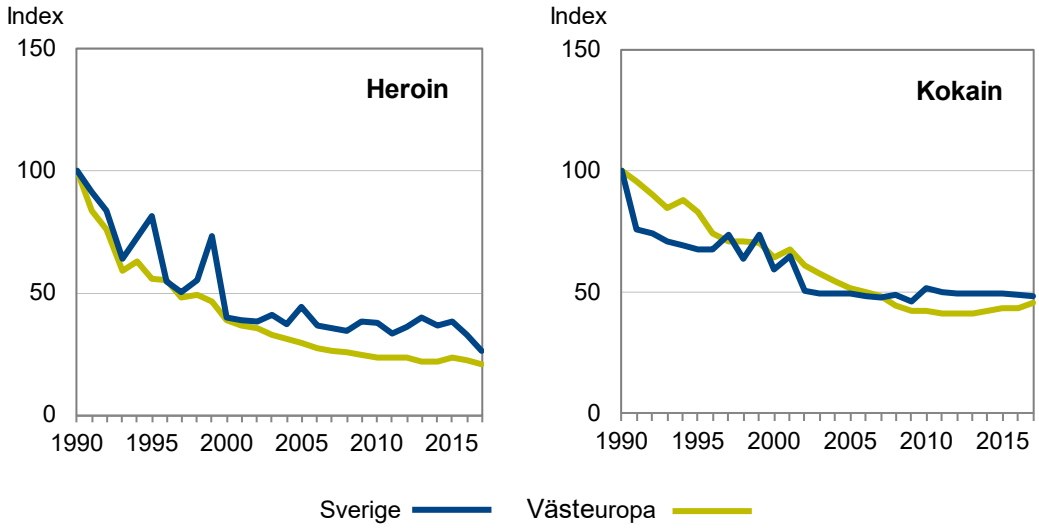

Diagram 1. Realprisjusterad utveckling för heroin- respektive kokainpriser i Sverige samt Västeuropa. 1990–2017. Index 1990=100.

Detta indikerar att CAN:s prisbevakning fångar in verkliga trender, eftersom Sveriges utveckling antagligen påverkas av förändringar på den internationella marknaden i och med att dessa droger importeras. Det bör dock framhållas att även om utvecklingen är någorlunda likartad, ligger de svenska priserna på högre nivåer än i Västeuropa (i synnerhet för heroin). Det är rimligt med tanke på att den svenska marknaden ur ett europeiskt perspektiv befinner sig mera i periferin. Det förhållandevis lilla antalet konsumenter är dessutom är geografiskt mera utspridda, vilket kan medföra större transportkostnader, mindre konkurrens, och därmed högre priser. Heroin kostar runt hälften i Västeuropa jämfört med Sverige medan kokainpriset är ca 25 procent lägre. UNODC presenterar inga tidsserier för andra droger utöver kokain och heroin.

EU:s pristrender

EMCDDA följer också europeiska narkotikapriser. Tidsserierna är inte lika långa som ovan men i gengäld jämförs flera narkotikasorter, samtidigt som även östeuropeiska länder ingår i underlaget. Indexerade utvecklingen på EU-nivå redovisas för perioden 2007–2017 för hasch, marijuana, heroin, kokain, amfetamin och MDMA (ecstasy).

För hasch och marijuana är prisutvecklingen under tioårsperioden likartad i Sverige och EU (ökande), liksom för heroin (nedåtgående) och för kokain samt ecstasy (relativt oförändrat läge). För amfetamin är skillnaden störst, med en märkbar prisökning i EU och ett oförändrat läge i Sverige. Även om överenstämmelsen inte är fullständig syns dock inga avgörande avvikelser. Liksom i fallet med FN pekar även EMCDDA:s uppgifter på att narkotikapriserna i regel tenderar att vara högre i Sverige jämfört med Europagenomsnittet (EMCDDA 2020).

Slutsatser av prisvalideringen

Någon källa som pekar på uppenbart motstridiga resultat för någon av de prisrapporterade narkotikasorterna i denna rapport har inte hittats, även om någon mindre trendavvikelse noterats i jämförelser med utlandet. Jämförelser med svenska internetförsäljarnas priser stämmer relativt väl, även om dessa av ovan nämnda skäl tenderar att ligga något högre. Narkotikaanvändare och poliser från Stockholmsområdet har en relativt likartad uppfattning om gatupriserna. Slutsatsen från valideringsövningarna ovan blir att CAN:s data gällande gatuprisutvecklingen på narkotika speglar verkliga förhållanden väl.

Resultat

Resultatredovisningen inleds med en kort genomgång av hur förekommande olika narkotikasorter är i Sverige och hur detta utvecklats över tid. Därefter redovisas hur gatupriserna förändrats under åren och hur de skiljer sig regionalt. I slutet av rapporten behandlas grossistpriserna och en skattning av cannabismarknadens värde görs. Avslutningsvis redovisas priset på smugglad alkohol och tobak, som har mätts sedan 2017.

Förekomst av olika narkotikasorter i Sverige

Mängden inrapporteringar av prisuppgifter ger en indikation på vilken utsträckning olika narkotikasorter förekommer i Sverige. Om en rapportör överhuvudtaget inte kan ange något pris tolkas det som att förekomsten av preparatet har varit begränsad[2]. Om många rapportörer inte rapporterar prisuppgifter kan det därmed röra sig om en nationellt mera ovanlig narkotikasort. Omvänt kan man utgå ifrån att om merparten av rapportörerna anger priser för ett preparat så är detta preparat relativt spritt över landet.

I tabell A redovisas hur stor andel prisrapporteringar som förekommit per preparat bland samtliga besvarade enkäter under 2019. Totalt kom det in 49 svar under året och procenttalen är således beräknade på små bastal och avser endast att ge en grov illustration av variationer i förekomst.

Tabell A. Förekomst av olika narkotikasorter mätt genom antal prisrapporteringar i riket samt i tre landsdelar[a)] respektive i storstads- och icke storstadsområden[b)]. Procent. 2019.

	Riket n=49	Sydsverige n=14	Mellansverige n=25	Norra Sverige n=10	Storstadsområden n=5	Icke storstadsområden n=44
Hasch	100	100	100	100	100	100
Amfetamin	98	100	96	100	100	98
Marijuana	94	100	92	90	100	93
Kokain	94	93	96	90	100	93
Tramadol	80	86	76	80	100	77
Ecstasy	71	86	64	70	40	75
Alprazolam (Xanor m.fl.)	53	57	60	30	80	50
Brunt heroin	43	57	44	20	100	36
LSD	18	36	8	20	0	20
Vitt heroin	16	14	24	0	20	16

a) Polisområden i Sydsverige: Kalmar Kronoberg, Malmö, Södra Skåne, NV Skåne, Blekinge Nordöstra Skåne, Hall-and och Jönköping. Mellansverige: Dalarna, Värmland, Örebro, Uppsala, Västmanland, Gotland, Stockholm City, Stockholm Nord, Stockholm Syd, Storgöteborg, Fyrbodal, Skaraborg, Älvsborg, Södermanland och Östergötland. Norra Sverige: Gävleborg, Jämtland, Västerbotten, Västernorrland och Norrbotten.
b) Som storstadsområden räknas följande polisområden: Malmö, Stockholm City och Storgöteborg.

2 Rapportörerna kan också ange att preparatet inte förekommit i polisområdet senaste 6 månaderna.

Som framgår av tabellen är hasch, marijuana, amfetamin och kokain väl spridda i Sverige medan LSD och vitt respektive brunt heroin är mindre vanliga. Prisuppgifter för tramadol, som för första gången inkluderades i 2018 enkät, uppgavs av ca 80 procent av poliserna, vilket var ungefär lika många som för ecstasy. Omkring hälften av poliserna rapporterade prisuppgifter för alprazolam. Överlag var inte skillnaderna mellan landsdelarna särskilt stora, även om drogförekomsten i sydsverige generellt tycks vara något mer omfattande. Vid jämförelse av storstadsområden med övriga Sverige framgår det att majoriteten av narkotikasorterna rapporteras mer i storstadsområdena.

För att få en bild av narkotikaförekomsten i de olika storstadslänen redovisas antalet prisrapporteringar länsuppdelat på Stockholm, Västra Götaland, Skåne respektive icke storstadslän i tabell B. Av tabellen framgår det att samtliga narkotikasorter utom vitt heroin har högst förekomst i Skåne. Jämfört med icke storstadsregioner rapporterar Skåne i större utsträckning priser på framförallt alprazolam och brunt heroin, men också tramadol och LSD. Även i Stockholms län är förekomsten av samtliga narkotikasorter större jämfört med icke storstadsregioner, men lägre än i Skåne, utom för vitt heroin. Vad gäller Västra Götaland syns bland annat en lägre förekomst av heroin och ecstasy, men i övrigt mer liknande situationen i övriga landet.

Tabell B. Förekomst av olika narkotikasorter mätt genom antalet prisrapporteringar i Stockholm, Västra Götaland, Skåne respektive icke storstadslän[a)]. Procent. 2019.

	Stockholm n=4	Västra Götaland n=7	Skåne n=6	Icke storstadslän n=32
Hasch	100	100	100	100
Amfetamin	100	100	100	97
Marijuana	100	71	100	97
Kokain	100	86	100	94
Tramadol	75	71	100	78
Ecstasy	75	14	83	81
Alprazolam	50	71	83	44
Brunt heroin	50	43	100	31
LSD	25	14	50	13
Vitt heroin	75	.	33	9

a) Polisområden i Stockholm: Stockholm City, Stockholm Syd och Stockholm Nord. Västra Götaland: Storgöteborg, Fyrbodal, Skaraborg och Älvsborg. Skåne: Malmö, Södra Skåne och Nordvästra Skåne.

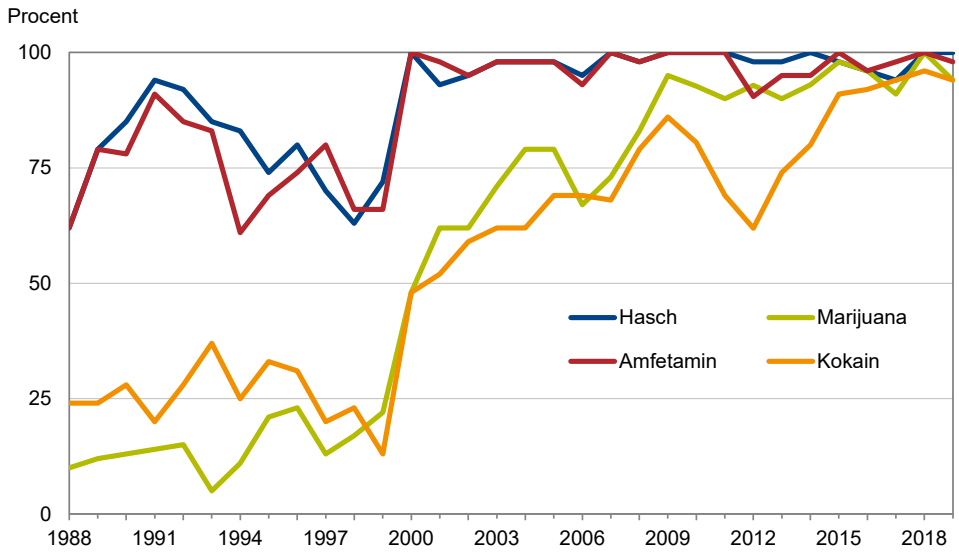

Diagram 2. Förekomst av hasch, marijuana, amfetamin och kokain i riket. Andel prisrapporteringar per substans. 1988–2019. (Tabellerna 1–4)

I diagram 2 (tabellerna 1–4) illustreras utvecklingen för hur stor andel av rapportörerna som angett priser för respektive drog och år. För hasch, marijuana, amfetamin och kokain har prisrapporteringen gjorts sedan slutet av 1980-talet.

Andelen prisrapporteringar har sedan slutet av 1980-talet varit störst för hasch och amfetamin. Efter en kraftig uppgång från 2015 är även prisrapporteringar för marijuana och kokain lika vanliga. Förändringen är tydlig jämfört med 1990-talet då endast en fjärdedel av rapportörerna uppgav priser för dessa substanser. Att andelen prisrapporteringar ökar vid millennieskiftet kan delvis bero på den nya rapportörsbasen med polismyndigheterna som togs i bruk år 2000[3]. Trots det är det ändå uppenbart att hasch, marijuana, amfetamin och kokain idag är narkotikasorter som är väl spridda över landet.

För ecstasy och LSD finns prisinformation insamlad sedan år 2000. Förekomsten för dessa droger redovisas i diagram 3 och tabellerna 7–8, tillsammans med brunt och vitt heroin som har följts sedan 1988 (heroin totalt 1988–1992, därefter uppdelat, se tabellerna 5–6). Samtliga narkotikasorter i figuren minskade i förekomst fram till början på 2010-talet men efter det har det skett en viss uppgång. Trendbrottet är särskilt tydligt för ecstasy som numera rapporteras av drygt två tredjedelar av poliserna.

3 Att prisrapporterna överlag är få runt 1999 hänger samman med att systemet delvis reviderades detta år, vilket ledde till ett tillfälligt högt internbortfall på flera frågor. Även om rapporteringsviljan tillfälligt sviktade ledde detta inte till nedgångar för samtliga preparat; hasch och amfetamin låg alltjämt högt. Före år 2000 svarade rapportörerna dessutom för geografiskt mindre områden, vilket kan ha påverkat möjligheten att rapportera priser.

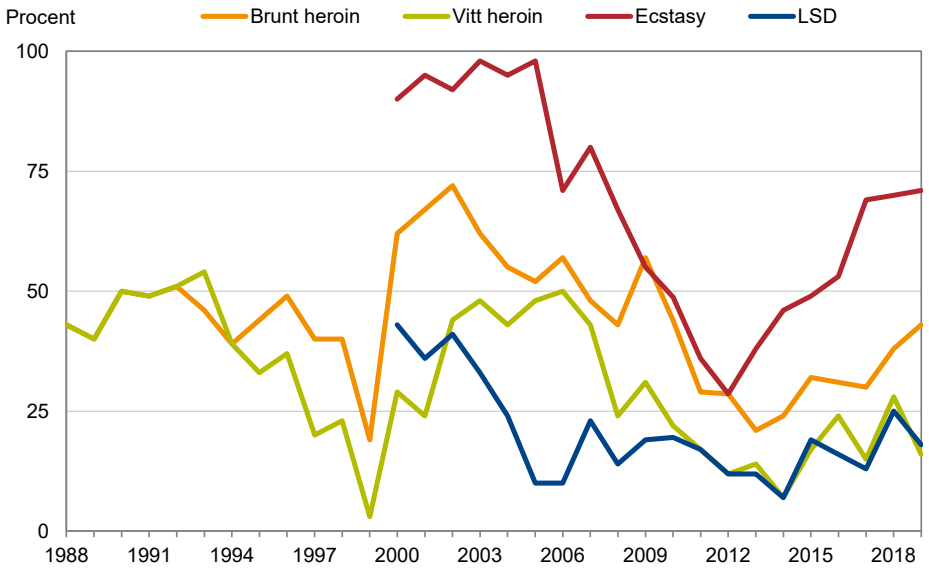

Diagram 3. Förekomst av vitt heroin, brunt heroin, ecstasy och LSD i riket. Andel prisrapporteringar per substans. 1988–2019. (Tabellerna 5–8)

Gatupriserna på nationell nivå 2019

Gatupriserna för Sverige 2019 redovisas i tabell C efter antalet prisrapporteringar. Av intervallen att döma, förekommer det mer eller mindre stora prisvariationer för de olika narkotikasorterna. Detta hänger samman med att priserna kan påverkas av köparens och säljarens relation, geografisk ort, mängd, men också av att kvaliteten och tillgången varierar under ett helt år. Större prisintervall uppvisade tramadol, följt av alprazolam och ecstasy, substanser som alla säljs i tablettform.
Av tabellen framgår det till exempel att cannabis kostar runt 100 kronor per gram och att heroin betingar det tiodubbla priset. I nästa avsnitt följs prisernas utveckling över tid.

Tabell C. Gatupriser för olika narkotikasorter i Sverige enligt uppgifter från rapportörer i polis-områdena. Narkotikasorterna är rangordnade efter förekomst. 2019

	Enhet	Antal svar[a)]	Intervall, kronor	Medelvärde	Medianvärde
Hasch	kr / gram	49	50-250	107	100
Amfetamin	kr / gram	48	80-325	214	200
Marijuana	kr / gram	46	50-200	117	115
Kokain	kr / gram	46	700-1400	873	895
Tramadol	kr / 100 mg	39	10-200	37	25
Ecstasy	kr / tablett	35	25-200	137	150
Alprazolam	kr / 1 mg	26	6-80	19	15
Brunt heroin	kr / gram	21	300-1500	806	800
LSD	kr / dos	9	100-200	134	105
Vitt heroin	kr / gram	8	800-1750	1 162	1 000

a) Antal prisangivelser av totalt 49 inkomna svar.

Gatuprisutvecklingen över tid

Som nämnts finns uppgifter om gatuprisutvecklingen från 1988 och framåt för hasch, marijuana, amfetamin, kokain och heroin och från år 2000 för LSD och ecstasy. För att göra prisuppgifterna jämförbara över tid har de justerats med hjälp av SCB:s konsumentprisindex (KPI) och presenteras i 2019 års penningvärde i diagram 4 (tabellerna 1–8). I syfte att undvika att enstaka avvikande värden påverkar resultaten, redovisas medianvärden i följande avsnitt.

Diagrammet visar att jämfört med år 1988 respektive 2000 är dagens realpriser lägre för samtliga narkotikasorter, med undantag av LSD. Även marijuana uppvisar en förhållandevis liten förändring mellan start- och slutår. Det beror delvis på den prisåterhämtning som inleddes 2005 och som skett parallellt med att allt fler rapportörer överhuvudtaget angett marijuanapriser, det vill säga då marijuana spridits alltmer i landet. Idag ligger priset för marijuana på 115 kronor per gram. Priset på hasch ökade något runt år 2010 men ligger idag på samma prisnivå som vid millennieskiftet; 100 kronor per gram[4].

Diagrammet visar även att kokain och de droger som vanligen används i injektionsmissbruk (heroin[5] och amfetamin) drastiskt har minskat i pris sedan slutet av 1980-talet. Årets prisuppgifter tyder på att den nedåtgående trenden fortsatt, i synnerhet för amfetamin, med ett rekordlågt medianpris om 200 kronor (medelvärdet har dock inte sjunkit i samma grad). Även om kokain har sjunkit kraftigt i pris under perioden har ingen större förändring inträffat under de senaste 15 åren.

4 Även om denna redovisning inte kopplar halt- och prisutvecklingen till varandra är det ändå på sin plats att notera att inte bara priserna utan även THC-halterna stigit för cannabisprodukterna (se Metod och material).
5 Åren 1988–1992 redovisas samma värden i båda heroindiagrammen och dessa gäller således ”heroin”, utan någon åtskillnad mellan vitt och brunt heroin – därav den streckade kurvan i diagram 4. Sannolikt gällde priserna huvudsakligen brunt heroin eftersom detta även då torde ha varit den vanligaste varianten. Under efterföljande år är resultaten för vitt heroin något mera osäkra till följd av vissa förändringar i enkäten.

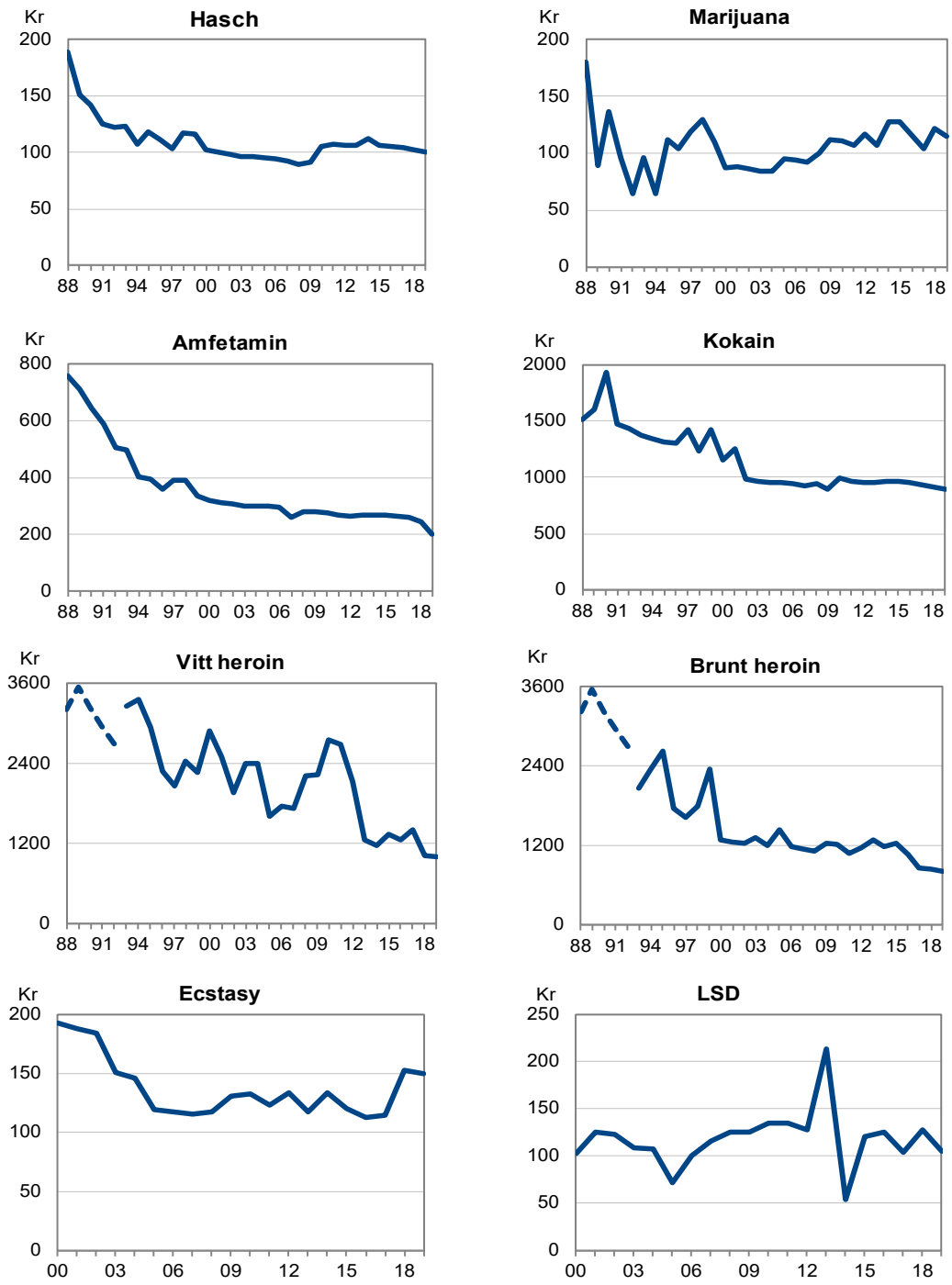

Diagram 4. Gatuprisutvecklingen för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin (vitt resp. brunt – samma värden 1988–1992), ecstasy och LSD. Medianvärden, reala priser, 2019 års penningvärde. Kronor per gram/tablett/dos. 1988/2000–2019. (Tabellerna 1–8).

Att priserna varierat mycket på framförallt heroin under hela mätperioden och för marijuana under 1990-talet, beror på att förekomsten av dessa narkotikasorter varit lägre. Det är endast ett mindre antal rapportörer som har kunnat uppge priser på dem, vilket gör uppgifterna osäkrare.

I diagram 5 redovisas gatuprisutvecklingen för hasch, marijuana, amfetamin, kokain och brunt heroin, realprisjusterad och indexerad. Indexering gör att utvecklingen lättare kan jämföras mellan olika narkotikasorter, eftersom alla fått utgångsvärdet 100 för år 1988. Det blir då än tydligare att realpriserna idag är lägre för samtliga redovisade narkotikasorter jämfört med 1988. Som nämnts har det skett uppgångar för de båda cannabisvarianterna under 2000-talet, men trots uppgångarna är priset (liksom THC-halterna) på såväl hasch som marijuana endast cirka 60 procent av det pris som uppmättes vid startåret.

De allra största prisfallen uppvisas av amfetamin och brunt heroin. Jämfört med slutet av 1980-talet, har priset sjunkit med cirka tre fjärdedelar. Det innebär att dessa narkotikasorter idag kostar endast cirka 25 procent jämfört med prisläget för 30 år sedan. Även priset på kokain är lägre idag jämfört med 1988, vilket främst beror på nedgången som skedde under 1990-talet.

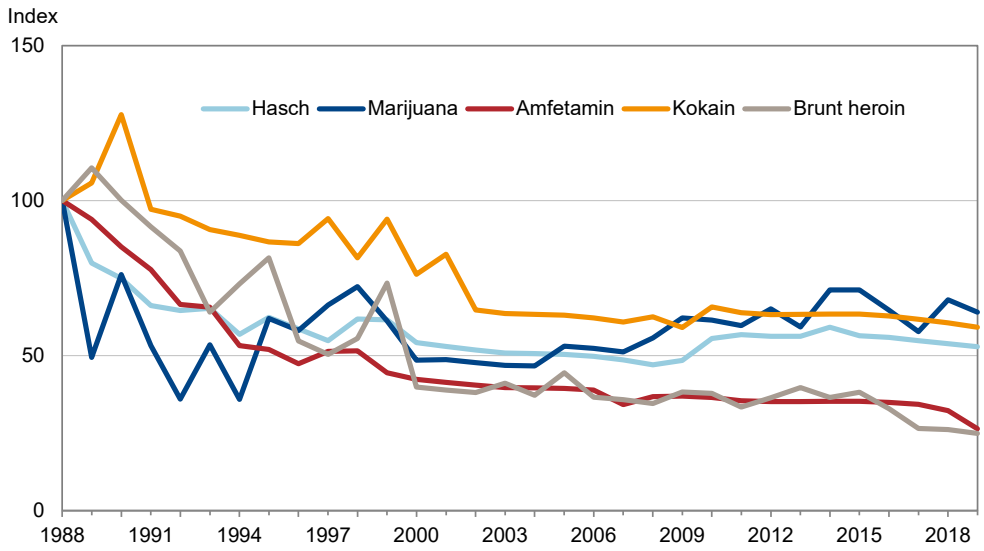

Diagram 5. Realprisjusterad och indexerad gatuprisutveckling för hasch, marijuana, amfetamin, kokain och brunt heroin. 1988–2019. Index 1988=100. (Tabellerna 1–4 och 6).

Regionala skillnader i gatupriserna

I tabell D redovisas hur 2019 års priser varierar i olika delar av landet. Narkotikasorterna är uppställda efter den vanligaste substansen. Det bör observeras att i vissa fall är det ytterst få observationer som ligger bakom enskilda värden. Av tabellen att döma tenderar priserna att vara högre i norra Sverige jämfört med i syd- och mellansverige, samtidigt som prisrapporteringar enligt tabell A generellt var ovanligare i de nordligare regionerna. En tolkning av detta är att förekomsten av narkotika är något lägre norröver, jämfört med övriga regioner i Sverige. Jämförs storstadsområdena med övriga Sverige framgår det att narkotikapriserna tenderar att vara lägre i storstadsområdena, även om dessa observationer är få. I synnerhet amfetamin och heroin betingar lägre priser i storstadsområden. Övriga geografiska prisskillnader var relativt små.

Tabell D. Medianpris på gatunivå för olika narkotikasorter i riket samt i tre landsdelar[a)] respektive storstads- och icke storstadsområden[b)]. Narkotikasorterna är rangordnade efter förekomst. 2019.

	Enhet	Riket n=49	Syd-sverige n=14	Mellan-sverige n=25	Norra Sverige n=10	Storstads-omr. n=5	Icke storstads-omr. n=44
Hasch	kr/gram	100	100	100	120	100	100
Amfetamin	kr/gram	200	200	200	275	160	200
Marijuana	kr/gram	115	100	120	130	120	110
Kokain	kr/gram	895	800	900	900	825	900
Tramadol	kr/100 mg	25	20	25	30	25	22
Ecstasy	kr/tablett	150	175	100	150	188	140
Alprazolam	kr/mg	15	16	15	20	10	15
Brunt heroin	kr/gram	800	562	900	1 425	625	950
LSD	kr/dos	105	150	150	100	-	105
Vitt heroin	kr/gram	1 000	800	1 100	-	900	1 000

a) Polisområden i Sydsverige: Kalmar Kronoberg, Malmö, Södra Skåne, NV Skåne, Blekinge Nordöstra Skåne, Hall-and och Jönköping. Mellansverige: Dalarna, Värmland, Örebro, Uppsala, Västmanland, Gotland, Stockholm City, Stockholm Nord, Stockholm Syd, Storgöteborg, Fyrbodal, Skaraborg, Älvsborg, Södermanland och Östergötland. Norra Sverige: Gävleborg, Jämtland, Västerbotten, Västernorrland och Norrbotten.
b) Som storstadsområden räknas följande polisområden: Malmö, Nordvästra Skåne, Södra Skåne, Stockholm City, Stockholm Nord, Stockholm Syd och Storgöteborg.

Grossistpriser

Sedan 2010 efterfrågas grossistpriser för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, ecstasy och brunt heroin. Det görs för att spegla prisbilden vid handel med större partier. I linje med internationell praxis avses då mängder om minst 1 kg eller 1 000 tabletter/enheter. Som det framgår av tabell E rapporteras relativt få grossistpriser. Det hänger samman med att försäljning på denna nivå inte förekommer i alla polisområden. Det innebär i sin tur att dessa uppgifter är mera osäkra, i synnerhet för ecstasy och brunt heroin där observationerna är särskilt få.

Tabell E. Grossistpriser för olika narkotikasorter. Priserna är angivna i kronor per kilo eller tusental tabletter (antalet prissvar, prisintervall, medel- och medianpriser). 2019.

	Enhet	Antal svar (av 49)	Intervall, kronor	Medelvärde	Medianvärde
Hasch	kr / kilo	37	10 000 – 60 000	35 977	35 000
Marijuana	kr / kilo	31	27 500 – 90 000	48 710	45 000
Amfetamin	kr / kilo	30	22 500 – 150 000	60 800	55 000
Kokain	kr / kilo	17	250 000 – 650 000	362 500	360 000
Ecstasy	kr / 1000 tabl.	8	15 000 – 150 000	60 000	50 000
Brunt heroin	kr / kilo	3	250 000 – 300 000	283 333	300 000

Jämförs grossistnivån med gatunivån, framgår det att priserna på gatunivå normalt är omkring tre gånger så höga som på grossistnivå. Det gäller såväl de narkotikasorter som inte blandas ut (hasch, marijuana och ecstasy), som de substanser (amfetamin, heroin och kokain) där ursprungshalten kan sänkas genom att olika icke narkotiska ämnen blandas in.

Grossistpriserna har följts sedan 2010 och presenteras i tabellerna 13–18 och i indexerad form i diagram 6 (2010=100). Indexeringen är gjord för att kunna följa utvecklingen för samtliga substanser, trots att prisnivåerna är olika. Brunt heroin och i synnerhet ecstasy uppvisar vissa svängningar under perioden, vilket kan hänga samman med att rapporteringarna är särskilt få för dessa narkotikasorter. I grova drag är dock grossistpriserna förhållandevis oförändrade jämfört med 2010, även om de båda cannabisvarianterna var 20-30 procent dyrare 2014–2018. Största minskningen uppvisar amfetamin med en nedgång på 29 procent jämfört med startåret.

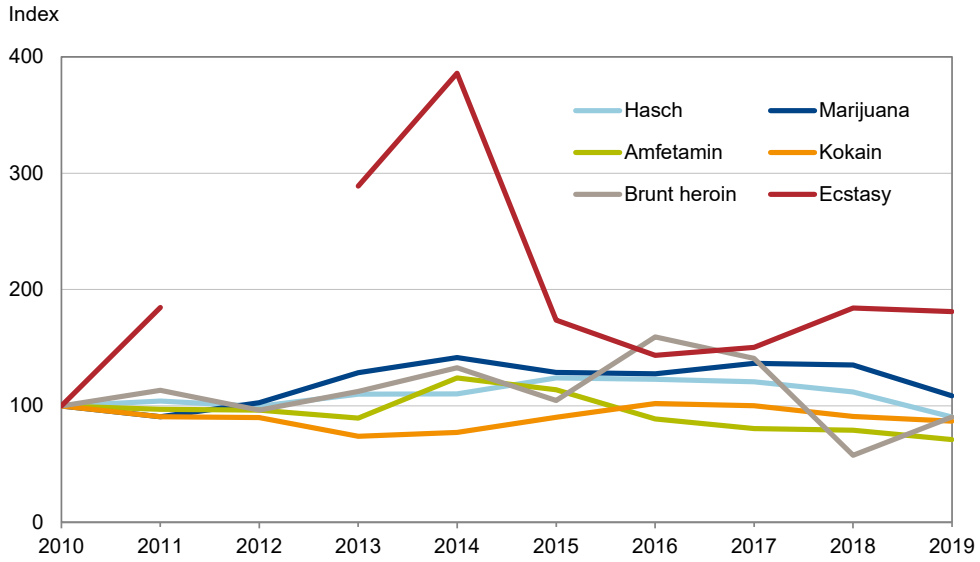

Diagram 6. Realprisjusterad grossistprisutveckling för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, brunt heroin och ecstasy. 2000–2019. (Tabellerna 13–18)

Narkotikamarknadens omsättning

I följande avsnitt görs en skattning av narkotikamarknadens omsättning i Sverige. Eftersom det saknas data om försäljningen, liksom mera detaljerade konsumtionsvaneundersökningar, måste denna skattning bygga på ett antal mer eller mindre osäkra antaganden. Vilka antaganden som görs har stor betydelse för slutresultatet. Nedan presenteras utgångspunkterna för skattningen.

Inledning

Inledningsvis kan det konstateras att aktörer såväl i Sverige som utomlands bedömer att inkomster från narkotikahanteringen genererar betydelsefulla intäkter för kriminella grupperingar. EU:s drogobservatorie EMCDDA uppskattade, tillsammans med Europol, narkotikamarknadens omsättning under 2017 i EU (inklusive Norge och Turkiet) till 30 miljarder

euro (EMCDDA & Europol, 2019). Det motsvarar ca 290 miljarder svenska kronor. I beräkningen ingick följande substanser (i parentes anges deras omsättningsandel): Cannabis (39 procent), kokain (31 procent), heroin (25 procent), amfetamin (3 procent) och MDMA/ecstasy (2 procent). Skattningen av omsättningen bygger på självrapporterade uppgifter om konsumtionen enligt befolkningsundersökningar. Författarna framhåller att den därmed är osäker och med all sannolikhet underskattande. Vidare saknas vissa narkotikasorter i omsättningsberäkningen.

Även svensk polis konstaterar att narkotika, och i synnerhet cannabis, ”…har stor betydelse i den lokala handeln i utsatta områden och utgör ofta en basinkomst för de kriminella aktörerna där” (Polismyndigheten 2017). Att cannabis spelar en central roll i lokala kriminella nätverk, påtalas även i en annan rapport från rättsväsendet. Där sägs att denna basinkomst också utgör en ”källa till konflikter och våldshandlingar mellan och inom nätverken” (Polismyndigheten och Tullverket 2017).

Mot bakgrund av detta har CAN tidigare initierat försök att beräkna cannabismarknadens omsättning i Sverige. För perioden 2014–2018 uppskattades den i genomsnitt årligen ha omsatt 1,1 miljarder kronor (Guttormsson & Zetterqvist, 2019). Det är känt att kostnaderna och vinsterna relaterat till narkotika främst kan härledas till distributionsleden och handlar om kompensation för de risker som de inblandande utsätter sig för, det vill säga risken att åka fast eller risken att behöva försvara affärsverksamheten med våld. Caulkins & Reuter (1998) har exempelvis beräknat att över hälften av kokaingatupriset kunde relateras till riskkompensation gällande fängelsestraff eller våldssituationer medan endast 1 procent kunde hänföras till produktionskostnader i ursprungslandet (Colombia). Beslagsförluster, transporter, paketering, försäljning, löner och pengatvätt stod för övriga poster i deras beräkning.

I vilken grad dessa förhållanden är giltiga för dagens svenska narkotikamarknad är inte känt men även här torde en inte obetydlig del av gatupriset utgöra kompensation för risktagning i distributionens olika led. I en översikt om cannabismarknaden i Europa (EMCDDA 2012) ges ett exempel från Frankrike där tre distributionsnivåer identifierats mellan importör och konsument, där priset ökade i varje led. Flera distributionsnivåer kan vara aktuella även för cannabis i Sverige, även om polisen har noterat tendenser till att distributionsleden kortats under senare år.

I det följande görs en skattning av omsättningen för samma narkotikasorter som i den europeiska skattningen ovan, det vill säga cannabis, kokain, heroin, amfetamin och MDMA/ecstasy. Skattningen bygger på de principer som tillämpats i tidigare beräkningar som gjorts av CAN och utgår således från uppgifter om narkotikabeslag och gatupriser.

Antaganden i omsättningsberäkningen

Skattningar av narkotikamarknadens omsättning är per definition osäkra och svåra att göra, i och med att många förhållanden är okända. Därför måste en hel del antaganden göras. Dessa antaganden förklaras i det följande men kan summeras enligt nedan:

- Beslagsstatistiken kan användas som ett grovt och indirekt mått på volymen konsumerad narkotika.
- När beslagsstatistik används enligt ovan bör hänsyn till halterna tas.
- Såväl beslagsvolymer, halter och prisuppgifter kan uppvisa tillfälliga variationer. För

att få ett säkrare underlag används genomsnittsvärden för femårsperioden 2015–2019.

- Transittrafik antas utgöra 20 procent av beslagen i Sverige i räkneexemplet nedan. Ett alternativt estimat med 10 procent presenteras också avslutningsvis.
- Tullens och polisens sammanlagda beslagseffektivitet för den svenska marknaden antas vara 20 procent i räkneexemplet nedan. Ett alternativt estimat med 10 procent presenteras också avslutningsvis.
- Mängdrabatter förekommer på såväl inköps- som försäljningsnivå, men i okänd omfattning. Åtminstone delvis tar de ut varandra. Inget försök görs att skatta dessa i detta exempel.

Som det framgår ovan görs alltså ett antal antaganden. Skulle andra antaganden göras, exempelvis med andra procentsatser, blir resultaten självfallet annorlunda. Även om dessa antaganden är osäkra, är de ändå nödvändiga att göra för att beräkningarna överhuvudtaget ska kunna genomföras. Beräkningarna är avsedda att luta åt det försiktiga hållet, för att undvika ogrundade överdrifter.

Beslagen

I följande beräkningar utgör tullens och polisens narkotikabeslag ett centralt underlag. Dessa kan slumpmässigt eller till följd av särskilda prioriteringar variera över tid. För att undvika påverkan av sådana variationer används ett genomsnitt för femårsperioden 2015–2019[6] . Beslagen för hasch och marijuana framgår av tabell 19 och i tabell 20 redovisas amfetamin, kokain, ecstasy och heroin.
I genomsnitt beslagtogs under perioden årligen ca 3,5 ton cannabis (varav 2,3 ton var hasch), ca 800 kilo amfetamin, 130 kilo kokain, 55 kilo heroin samt cirka 280 000 ecstasytabletter.

Halter i beslagen

Hasch, marijuana och MDMA/ecstasy-tabletter späds inte efter att de lämnat producenten, medan utblandning kan förekomma för pulverdrogerna amfetamin, kokain och heroin. I synnerhet tullbeslagen skulle kunna spädas innan de når konsumenten och alltså utgöra en större volym i konsumentledet. Eftersom omsättningen beräknas på priser i konsumentledet får detta i så fall betydelse och bör därmed tas hänsyn till. Ett sätt att avgöra vad de typiska konsumenthalterna för heroin, amfetamin och kokain i medeltal har legat på under perioden 2015–2019 är de haltbestämningar som Nationellt forensiskt centrum (NFC) gör åt polisen[7] . Som nämnts tidigare i rapporten haltbestäms endast en tiondel av amfetamin-, kokain- och heroinbeslagen. Det finns en övervikt åt de volymmässigt mera omfattande beslagen. Det betyder att denna källa skulle kunna överskatta halterna på gatunivån om många av de partier som haltbestämts har potential att spädas ut.

Både medel- och medianvärdeshalter redovisas i NFC:s rapportering och medelvärdena ligger något högre än medianerna (se Lundquist & Nordgaard, 2019). Det framgår också att det finns en stor spridning i haltnivåerna. Nedan används NFC:s medianvärden som rikt

6 Som framgår av tabell 20 har tre kraftigt avvikande årsvärden uteslutits ur medelvärdesberäkningarna (ett vardera för heroin, kokain och ecstasy).
7 I skrivande stund saknades underlag för 2019 för polisens beslag.

linje för halterna på gatunivån. NFC:s detaljredovisningar på gramnivå för åren 2004–2018 sammanslagna ger stöd för detta: halterna i småbeslagen avviker inte på något avgörande sätt från medianhalterna, vilket ger stöd för att utgå från uppgifterna om medianhalt. Halterna för gatunivån under perioden bestäms därmed i genomsnitt till 30 procent för amfetamin, 45 procent för kokain och 23 procent för heroin.

För samma substanser som ovan anger Tullverket att halterna i beslag överstigande 1 kilo uppgått till 25 procent för amfetamin, 74 procent för kokain och 28 procent för heroin under perioden 2016–2019[8] (Karlsson, 2020). Tullens uppmätta amfetaminhalter understiger alltså polisens något. Det förklaras av att vikten i tullens beslag ofta utgörs av fukt, då de innehåller relativt stora mängder lösningsmedel. Detta medför att ingen uppräkning behöver göras av tullens amfetaminbeslag, i och med att halterna är ungefär desamma som i polisens beslag ovan. Volymen på kokainet som tullen har beslagtagit behöver dock räknas om till konsumentstyrka. Den ökar därför volymmässigt med 74/45, dvs. med en faktor på 1,7. För heroin blir motsvarande uppräkningsfaktor 1,2 (28/23). Enligt Tullverkets laboratorium är det vanligt att heroinet, redan när det anländer till Sverige, är utblandat med exempelvis koffein och paracetamol, men ytterligare viss spädning tycks alltså kunna förekomma.

I tabell 20 där beslagen av kokain och heroin summeras, har tullens beslagsvolymer räknats upp med 1,7 respektive 1,2. Det medför en ökning av den totala beslagsmängden kokain från ca 130 till 175 kilo och en ökning från 55 till 65 kilo för heroin.

Transittrafiken

Transittrafik genom Sverige förekommer, framför allt till Norge. Om all narkotika till den norska marknaden skulle passera genom Sverige, med samma upptäcktsrisk som svensk narkotika, måste 1/3 av beslagen dras av, förutsatt att per capita konsumtionen är likartad i Norge och Sverige. Varutransporter med norsk destination lär dock i lägre grad kontrolleras av svensk tull, jämfört med transporter som har Sverige som slutdestination. Dessutom används även andra transportvägar till Norge, varför en viss del av den narkotika som ska dit inte överhuvudtaget passerar svensk mark.

Det är oklart hur mycket transittrafik som beslagtas i Sverige, och därmed oklart hur stor andel av all den narkotika som är ämnad för andra marknader än den svenska som fastnar hos svensk tull och polis. Här antas det att andelen i Sverige beslagtagen narkotika som utgör transittrafik till annat land utgör totalt 20 procent (en beräkning med 10 procent görs också).

Beslagseffektiviteten

Fanns det information om hur stor andel av den insmugglade narkotikan som tas i beslag, vore det enkelt att bestämma den svenska årskonsumtionen. Eftersom sådana uppgifter saknas måste beslagsandelen uppskattas. Inte sällan framhålls det att tullen beslagtar 10 procent av de storskaligt smugglade varorna, exempelvis droger, vilka når nationsgränserna (se t.ex. SOU 1998:18, Persson 1999, Van Duyne och Levi 2005 och Region Örebro län 2016). I följande förenklade räkneexempel förutsätts det därför att tullen tar 10 procent, men att polisen också beslagtar en lika stor andel. Detta är en förenkling då balansen

8 Data för 2015 saknas.

mellan tull- och polisbeslag varierar för olika droger. Exempelvis tog polisen 89 procent av all ecstasy 2015–2019 men endast 8 procent av heroinet. Om polisens beslagsandel för samtliga substanser i räkneexemplet beaktas uppgår den dock i genomsnitt till 48 procent.

Även om majoriteten av antalet polisbeslag görs på konsumentnivån är utgångspunkten här att majoriteten av de beslagtagna mängderna är tagna på grossistnivån, alltså före försäljning till slutkund. Var i kedjan beslagen har gjorts tas alltså inte hänsyn till i beräkningarna. Här är utgångspunkten att totalt 20 procent av all insmugglad narkotika tas i beslag av tull eller polis, medan övriga 80 procent når marknaden (en beräkning med 10/90 presenteras också). Ytterligare ett antagande som måste göras, i brist på annan information, är att beslagsrisken är lika hög för alla narkotikasorter.

Årskonsumtionen

Ovanstående antaganden och beräkningar medför att under perioden 2015–2019 har årligen i genomsnitt drygt 11 ton cannabis nått konsumentmarknaden. För amfetamin handlar det om 2,6 ton, för kokain närmare 600 kilo och för heroin drygt 200 kilo. Antalet ecstasytabletter ligger enligt samma beräkningsmetod på ca 900 000.

Gatupriserna

Det andra huvudunderlaget i omsättningsberäkningen utgörs av de av CAN insamlade uppgifterna om gatupriserna på olika narkotikasorter, som har redovisats tidigare i rapporten. I följande beräkningar används femårsmedelvärden för de olika narkotikasorterna och dessa framgår av tabell 21.

Eftersom polisens och tullens beslagsredovisning inte skiljer på vitt och brunt heroin, samtidigt som det finns en viss prisskillnad mellan dessa kvaliteter, har en justering gjorts till följd av detta. CAN samlar in priser för båda heroinsorterna och ett genomsnittspris har vägts samman i tabellen, baserat på hur frekvent de olika typerna rapporterats.

Narkotikamarknadens årsomsättning 2015–2019

I tabell F summeras de antaganden och beräkningar som gjorts tidigare i avsnittet. Som en slutprodukt redovisas också den beräknade omsättningen för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, ecstasy och heroin. För cannabis (hasch och marijuana) har den genomsnittliga årliga omsättningen under perioden 2015–2019 beräknats till 1,2 miljarder kronor. Narkotikasorten med näst högst beräknade omsättning samma period var amfetamin (ca 640 miljoner) och därefter kom kokain (ca 520 miljoner). Cannabis omsatte alltså något större belopp än kokain och amfetamin tillsammans.

Tabell F. Beslag, gatupriser och uppskattad konsumtion respektive omsättning för cannabis (hasch och marijuana) amfetamin, kokain, ecstasy och heroin. 2015–2019.[a)].

	Polisbe-slag	Tullbeslag	Beslag (totalt) [b)]	Beslag utan trans-ittrafik [c)]	Uppskattad konsumtion[d)]	Gatupriser (kr per gram/ tablett)	Omsät-tning (mkr)
Hasch (kg)	1 420	889	2 309	1 847	7 389	104	765
Marijuana (kg)	833	357	1 190	952	3 809	117	446
Amfetamin (kg)	577	236	813	650	2 601	247	642
Kokain (kg)	61	67	175	140	561	931	522
Ecstasy (1000 tabl.)	252	31	283	226	905	130	117
Heroin (kg)	5	50	65	52	208	1 043	217

a) För polisbeslag perioden 2015–2018 och för tullbeslag 2016–2019.

b) Tullbeslag av kokain och heroin uppräknade 1,7 respektive 1,2 gånger.

c) Beslagen reducerade med 20 % pga. transittrafikbeslag.

d) Av den narkotika som importeras för svenska marknaden antas 20 % vara tagen i beslag.

Omsättningen för heroin beräknades vara desto mindre (ca 220 miljoner) och allra minst var den för ecstasy (närmare 120 miljoner kronor). Den totala årliga omsättningen perioden 2015–2019 för de fem narkotikasorter som redovisas i tabellen uppgår sammanlagt till 2,7 miljarder kronor. I diagram 7 redovisas omsättningens procentuella fördelning mellan de narkotikasorter som ingått i beräkningarna. Åter framgår att cannabis är dominerande (45 procent), medan ecstasy endast utgör en mindre del (4 procent).

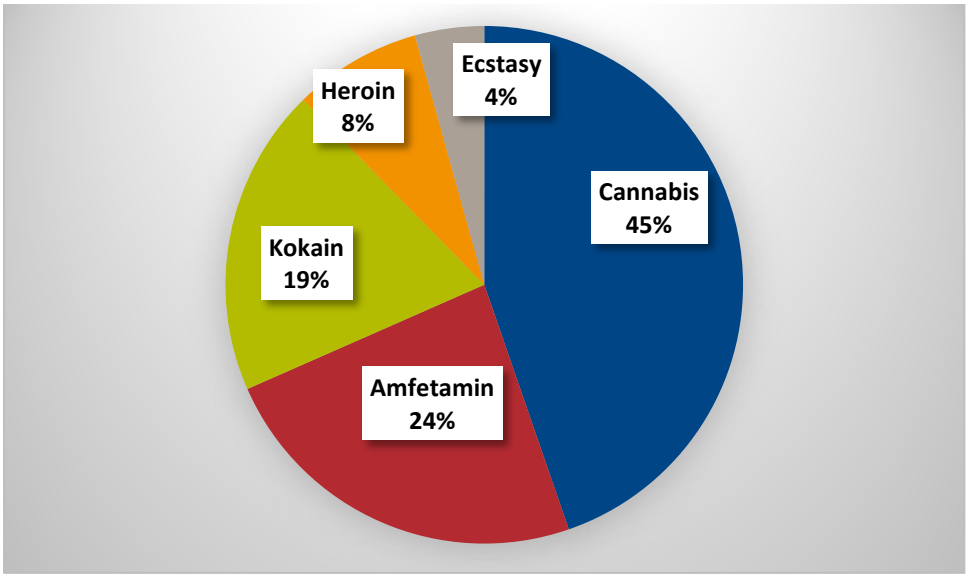

Diagram 7. Omsättningsandelar för cannabis (hasch och marijuana) amfetamin, kokain, ecstasy och heroin. Genomsnitt i kronor beräknade för perioden 2015–2019.

Eftersom många faktorer i beräkningarna ovan är osäkra, blir också slutresultatet osäkert. Ändras antagandena om transittrafikens storlek och beslagseffektiviteten, vilka har störst betydelse för slutresultatens utseende, från att det i båda fallen handlar om en storleksordning på 10 istället för 20 procent, så påverkar det omsättningsberäkningen i hög grad. Ovan beräknades den årliga omsättningen för de analyserade narkotikasorterna till 2,7 miljarder kronor. Med ändrade antaganden om endast 10 procent transittrafik respektive beslagseffektivitet blir istället årsomsättningen 6,9 miljarder kromor. Förändringen i dessa båda led orsakar alltså mer än en fördubbling av den totala omsättningen, även om proportionerna mellan de olika narkotikasorterna står oförändrade.

Det är förenat med svårigheter att bestämma omsättningen på narkotikamarknaden i Sverige eftersom viktig information saknas. Avgörande är vilket antagande som görs gällande beslagseffektiviteten. Ovanstående beräkningar och olika antaganden tyder på att den sammanlagda årliga omsättningen för cannabis, amfetamin, kokain, ecstasy och heroin under perioden 2015–2019 kan uppgå till någonstans mellan 2,7 och 6,9 miljarder kronor.

Ytterligare en begränsning i dessa beräkningar, i likhet med EU:s skattningar, är att inte marknadens samtliga narkotikasorter ingår. De flesta utelämnade narkotikatyper är ovanliga och därför tämligen betydelselösa i sammanhanget, men en viktig kategori som saknas är icke förskrivna narkotikaklassade läkemedel (huvudsakligen opioder och bensodiazepiner). Anledningen till att dessa läkemedel utelämnats i beräkningarna är att priserna varierar kraftigt beroende på typ av läkemedel och dess styrka. CAN samlar in priser för två vanliga typer (alprazolam och tramadol), som kostar omkring 20 kronor per tablett enligt tabellerna 9–10. Samtidigt kan subutex exempelvis kosta runt 300 kronor per tablett (Guttormsson, 2016). Eftersom beslagsstatistiken inte särredovisar olika läkemedelstyper saknas i nuläget förutsättningar för att inkludera även narkotikaklassade läkemedel i omsättningsberäkningarna.

Nettoomsättningen

Eftersom delar av partierna inte säljs till slutkund utan istället går till naturalöner, inte minst till slutkundsförsäljarna, bör omsättningen egentligen skrivas ned. I denna redovisning presenteras dock ingen beräkning av nettoomsättningen.

Omkostnader och potentiell vinst

Att komma fram till vad den slutliga årsvinsten från den svenska narkotikamarknaden uppgår till redovisas inte i denna rapport. Skulle en sådan uppskattning göras måste först en nettoomsättning bestämmas. Därefter måste avdrag göras för inköpskostnaderna, utifrån grossistprisuppgifterna. Vidare behöver kostnaderna för lagring, förpackning, distribution, detaljförsäljarlöner och penningtvätt uppskattas och därefter subtraheras från nettoomsättningen. Dessa variabler bedöms som alltför svåra att uppskatta. Istället får det konstateras att då årsomsättningen beräknats kunna uppgå till någonstans mellan 2,7 och 6,9 miljarder kronor, bör det finnas utrymme att generera betydande vinster.

Smugglad alkohol och tobak

Sedan 2017 ställs också några frågor om gatupriset på tre olika smuggelvaror; en limpa cigaretter (200 stycken), en liter sprit samt ett flak starköl med 24 burkar à 33 centiliter. Även om kännedomen om priset på dessa smuggelvaror är mera begränsad i gruppen poliser som ombeds rapportera narkotikapriser, så har det ändå varit motiverat att undersöka även detta eftersom det är brist på systematisk information om dessa priser.

Sedan smuggelfrågor infördes har prisuppgifterna varit särskilt få för cigaretter (tabell 22). År 2019 var antalet särskilt lågt (5 stycken). Också för sprit och öl var antalet svar lägre än tidigare. Detta behöver inte betyda att smugglingen av dessa varor minskat, det kan istället hänga samman med att den grupp poliser som fått i uppgift att rapportera narkotikapriser av någon anledning fått mindre kännedom om andra smuggelvaror.

Jämförs smuggelpriserna i tabell F med butikspriser är det enkelt att konstatera att såväl smugglade cigaretter som smugglad alkohol är billigare. I butik kostar en limpa lågpriscigaretter ca 550 kronor, en enklare 38-procentig vodka från Systembolaget närmare 300 kr/liter och ett flak med 24 enklare trettiotrecentiliters starköl ca 220 kronor. Priset för sprit och cigaretter i vanliga handeln är därmed omkring dubbelt så högt som smuggelpriset, medan skillnaden för ett flak starköl är mindre (ca 25 procent högre). Smuggelsprit uppvisade störst prisintervall medan det var minst för starköl. Prisbilden för dessa smuggelvaror varit tämligen oförändrad 2017–2019.

Tabell G. Gatupriser för smugglad tobak och alkohol. Priserna är angivna i kronor per limpa, liter respektive flak[a)] (antalet prissvar, prisintervall, medel- och medianpriser). 2019.

	Enhet	Antal svar (av 49)	Intervall, kronor	Medelvärde	Medianvärde
Cigaretter	kr / limpa	5	200-350	285	275
Sprit	kr / liter	20	100-300	154	150
Starköl	kr / flak[a)]	25	140-250	180	175

a) Ett flak utgör 24 x 33 centiliter, dvs. närmare 8 liter.

Jämförs de rapporterade smuggelpriserna för 2017–2019 mellan syd- och mellansverige samt norra Sverige (definierade i tabell D) framkommer att cigaretter rapporterats av få rapportörer i samtliga landsdelar och att det därför inte går att skönja något geografiskt prismönster. Priser på smuggelsprit rapporteras i störst utsträckning i norra Sverige (43 procent av prisrapportörerna) följt av mellansverige (30 procent) och sydsverige (24 procent). Prisuppgifter för smugglad starköl uppgavs av omkring 22 procent av prisrapportörerna i mellansverige och norra Sverige medan 31 procent av rapportörerna i sydsverige uppgav prisuppgifter. Spritpriserna rapporterades vara högst i Mellansverige jämfört med övriga regioner. För starköl var priserna relativt likartade men allra lägst norröver. Cigaretter var billigast i Mellansverige och dyrast i Sydsverige. Dessa regionala prismönster är inte i linje med förväntningen att de borde vara lägst där införseln är störst, det vill säga i de södra delarna av landet. Samtidigt ska det åter understrykas att dessa uppgifter bygger på ett relativt litet underlag per region och därför är mera osäkra.

Referenser

Caulkins & Reuter (1998). What Price Data Tell Us about Drug Markets. Journal of Drug Issues. Vol 28, Issue 3, 1998.

EMCDDA (2020). Statistical Bulletin 2019 — price, purity and potency. http://www.emcdda.europa.eu/data/stats2019/ppp. Nedladdat 2020-03-30.

EMCDDA & Europol (2019). EU Drug Markets Report 2019. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EMCDDA (2012). Cannabis production and markets in Europe. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Insights no 12. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Freeman, T m.fl. (2018). Increasing potency and price of cannabis in Europe, 2006-16. Addiction. Doi:10.1111/add.14525.

Guttormsson U & Zetterqvist M (2019). Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2018. Rapport 181. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Guttormsson U (2016). Läkemedel i missbruksmiljöer 2015. Situationen enligt rapportörer från Sveriges polisområden. Rapport 157. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Guttormsson U (2004). Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2003. Rapport 80. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Karlsson J (2020), Tullverkets sakkunnige i narkotika, dopning och övriga preparat. Mejlkontakter april 2020.

SCB (2020). Konsumentprisindex (1980=100), fastställda tal. Stockholm: Statistiska centralbyrån. www.scb.se. Nedladdat 2020-03-26.

Lundquist P & Nordgaard A (2019). Narkotikahalter i polisbeslag av amfetamin, heroin, kokain samt cannabismaterial under 2018 samt framtagna gränser för speciellt låg, låg, hög och speciellt hög halt 2019. NFC Rapport 2019:03. Linköping: Nationellt forensiskt centrum.

Persson L (1999). Cigarettsmugglingens struktur, omfattning och utveckling under senare delen av 1990-talet – Från limpa till lunga. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Polismyndigheten (2017). Polisens rapport om allvarlig och organiserad brottslighet 2017. Stockholm: Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen.

Polismyndigheten och Tullverket (2017). Drogsituationen – Lägesbild i Sverige 2013–2016. En rapport av Polismyndigheten och Tullverket.

Region Örebro län (2016). Dopning – Översikt, vård och behandling samt idéskiss till ett nationellt kompetenscentrum. Slutrapport från Nationellt kompetensutvecklingsprojekt för dopningsproblematik (NKD) 2013–2015.

SOU 1998:18 (1998). En gräns – en myndighet? Stockholm: Finansdepartementet, Fritzes.

UNODC (2019). World Drug Report 2019. Maps and Tables. 8.3_Cocaine_and_heroin_prices_in_Western_Europe_and_United_States_time_series. Nedladdat 2020-03-31.

UNODC (2009). World Drug Report 2009. Vienna: United Nations Office On Drugs and Crime.

Van Duyne P & Levi M (2005). Drugs and money. Managing the drug trade and crime-money in Europe. London: Routledge.

Diagram

1. Realprisjusterad utveckling för heroin- respektive kokainpriser i Sverige samt Västeuropa. 1990–2017, sida 13

2. Förekomst av hasch, marijuana, amfetamin och kokain i riket. Andel prisrapporteringar per substans. 1988–2019, sida 17

3. Förekomst av vitt heroin, brunt heroin, ecstasy och LSD i riket. Andel prisrapporteringar per substans. 1988–2019, sida 18

4. Gatuprisutvecklingen för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin (vitt resp. brunt – samma värden 1988–1992), ecstasy och LSD. Medianvärden, reala priser, 2019 års penningvärde. Kronor per gram/tablett/dos. 1988/2000–2019, sida 20

5. Realprisjusterad och indexerad gatuprisutveckling för hasch, marijuana, amfetamin, kokain och brunt heroin. 1988–2019, sida 21

6. Realprisjusterad grossistprisutveckling för hasch, marijuana, amfetamin, kokain, brunt heroin och ecstasy. 2000–2019, sida 23

7. Omsättningsandelar för cannabis (hasch och marijuana) amfetamin, kokain, ecstasy och heroin. Genomsnitt i kronor beräknade för perioden 2015–2019, sida 28

Tabeller

A. Förekomst av olika narkotiska preparat mätt genom antalet prisrapporteringar i riket samt i tre landsdelar a) respektive i storstads- och icke storstadsområden b). Procent. 2019, sida 15

B. Förekomst av olika narkotiska preparat mätt genom antalet prisrapporteringar i Stockholm, Västra Götaland, Skåne respektive icke storstadslän. Procent. 2019, sida 16

C. Gatupriser för olika narkotikasorter i Sverige enligt uppgifter från rapportörer i polisområdena. Narkotikasorterna är rangordnade efter förekomst. 2019, sida 18

D. Medianpris på gatunivå för olika narkotiska preparat i riket samt i tre landsdelar a) re-spektive storstads- och icke storstadsområden b). Narkotikasorterna är rang ordnade efter förekomst. 2019, sida 22

E. Grossistpriser för olika narkotikasorter. Priserna är angivna i kronor per kilo eller tusental tabletter (antalet prissvar, prisintervall, medel- och medianpriser). 2019, sida 22

F. Beslag, gatupriser och uppskattad konsumtion respektive omsättning för cannabis (hasch och marijuana) amfetamin, kokain, ecstasy och heroin. 2015–2019, sida 28

G. Gatupriser för smugglad tobak och alkohol. Priserna är angivna i kronor per limpa, liter resp. flak a) (antalet prissvar, prisintervall, medel- och medianpriser). 2019, sida 30

Bilaga 1: Regioner och polisområden

Region	Polisområde	Län
Bergslagen	Dalarna	Dalarna
Bergslagen	Värmland	Värmland
Bergslagen	Örebro	Örebro
Mitt	Gävleborg	Gävleborg
Mitt	Uppsala	Uppsala
Mitt	Västmanland	Västmanland
Nord	Jämtland	Jämtland
Nord	Norrbotten	Norrbotten
Nord	Västerbotten	Västerbotten
Nord	Västernorrland	Västernorrland
Stockholm	City	Stockholm
Stockholm	Gotland	Gotland
Stockholm	Nord	Stockholm
Stockholm	Syd	Stockholm
Syd	Malmö	Skåne
Syd	Nordvästra Skåne	Skåne
Syd	Blekinge nordöstra Skåne	Skåne, Blekinge
Syd	Kalmar Kronoberg	Kalmar, Kronoberg
Syd	Södra Skåne	Skåne
Väst	Fyrbodal	Västra Götaland
Väst	Halland	Halland
Väst	Skaraborg	Västra Götaland
Väst	Storgöteborg	Västra Götaland
Väst	Älvsborg	Västra Götaland
Öst	Jönköping	Jönköping
Öst	Södermanland	Södermanland
Öst	Östergötland	Östergötland

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, är ett nationellt kompetenscentrum som arbetar för minskade skador av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom att följa konsumtions- och skadeutvecklingen och genom kunskapshöjande insatser. Våra större återkommande nationella undersökningar är Skolelevers drogvanor, Monitormätningarna och Vanor och konsekvenser. Vi genomför även lokala och regionala undersökningar på uppdrag av kommuner och län. CAN är en ideell förening med medlemsorganisationer och med ombud i alla län.
Läs mer om oss på www.can.se.